

TÖREDÉK BORI IMRÉNEK

Régi jeligére

T A N D O R I D E Z S Ő

Bár 1959-ben professzorunk a műford. szemináriumról, néhai Kardos László ráírta egy versemre, „Ez jó vers!” és így *Az elrepült bokor* című félszengém meg is jelent az akkori *ÉS*-ben (kész csoda! bár publikációs életem gyakran ma is a csodák mentében hajózik csak, nem az evidenciákéban), s bár ez a költemény az eredetileg *Egyetlen* címet viselő, a kiadó által *Töredék Hamletnek* címre (együttműködéssel mindazonáltal) átkényszerített első kötetemben (30. születésnapomra jelent meg, utána közel négy év szilenciumot vívott ki számomra) ott áll, mondom, bár mindez így van, ekképpen „kezdet”, a kezdet kezdetét (Nemes Nagy Ágnes tanári hatását, meg saját legnagyobb magányomban 13–14 éves korom közt megerősödött szent és elkeseredett-boldog költői elszánásomat) leszámítva: a következő döbbenetes hír hozta költővé avatásomat: „Bori írt rólad a *Híd*ban . . . !” – közölte valaki. Bori Imre a *Híd* hasábjain . . . s nem is akármit. És verseim, érdemleges költemények (a magam portáján érdemlegesek) jöttek az újvidéki folyóiratban . . . ó, Isten! Mondaná hamleti szó. Nem tudom, a zen-buddhista szó hogyan fejezné ki ugyanezt. A parlagi tény: akkoriban a Vajdaságban avatódott a magyar költő.

Nagyobb volt ott (alkalmasint) a szellemi szabadság, és a többi – effélék elemzését mindig is másokra hagytam. Bár nemes és értő gesztusával és textusával Bori Imre valóban költővé avatott engem forma szerint is így, megerősítvén az effélét idehaza régóta muttyogókat-puttyogókat (az undok helyzetet legyen hivatva jelezni ily undok kifejezés!), bajok azért még (jeleztem) bőven akadtak, és tulajdonképpen a kora bánatra rímelő rendetlenség jellemzi máig is az írói pályám.

Bori Imrének mivel is kívánhatok minden jót a továbbiakra, meg hogy teljes örömmel nézzen vissza egy s más tevékenkedésére (nyilván a többire is, ezt

nem én tudhatom, nem én vagyok elhivatott értékelője), tehát mit mondhatok én itt, ami nem „puszta” ország-város, méltatósdi-hálásdi, mit: azt, hogy az a már nem oly süvölvény korú poéta onnéttől csaknem harmincöt éven, még többön át valami átlagos emberi, ám esetleg nem éppen átlagos szellemi pályát írt le. Hohó! Nem bicsaklott az ízlésem itt! A „nem éppen átlagos szellemi pálya” úgy értendő, hogy érjen bármit is, „képviseljen” bármi különféle jellegű értékeket is, amit csináltam (csináltíródott általam!), legyen az átfutási ideje bármi lassú (még be sem érlelődhet, már meghaladott etc.), a tudós Borinak szülői tiszteletadás volt emez én csekély, bár viszonylag nagy terjedelmű ügykezetenysoromban a tudatosság, a pont ezért nyelvfilozófiákban nem gázolható vissza-tisztánlátás (rálátás Wittgenstein költői filozófiaigényére, Camus és társainak egzisztencializmusára, a nem okvetlenül elemien európaias „keletiségre”), tehát hogy mindenféle esztelenkedéseim során is észnél voltam – ám ez kevés lenne, ez még bőven lehetne átlagos.

Amit Borinak átnyújthatok itt, csekélységet, de talán csak mennyiségre azt: nem átlagos a sorsnak (lásd Szentjóby, Stauby stb.: A SROS, A SROSOS etc.) az a rendelése, hogy életemben/mel mostanra – már jó ideje észlelem, már oly kitűnő és kedves tanulmányírók, mint Babarczy Eszter, Horváth András stb. észlelik csakígy – visszatértem, vissza-értem a *Töredék Hamletnek* (eredeti címén: *Egyetlen*) állagvilágába. Félrehajolni teljes térnyi szelekből . . . már csak azt a jövő időt kívánni, ami elmúlt, s hogy ne legyen több pillanatom, ami előtte nem volt . . . és áthullani emlékezetemen . . . elismerem, nehézzé teszi a mindennapokban lábaló pofát (sic!), aki felháborodással fogadja, ha valamiért „időre kell menni”, s nem az ő időpontjaiban, ha el kell mozdulni legszűkebbjéből, s nem tapadhat úgy, mint aszfaltcsíkba a fű a madarainak sírja-közelén, meg ha túl sokat kell dumálni. Kellemessé nem teszi a magamfajta (egyre lassabban, vonszolódóbban) lábaló pofát, hogy ekképpen nehézkes . . . inkább jegyzetel . . . minimalista dolgokat ír (semmi ál-társadalmiság, semmi ál-romantika, dráma, cselekmény, bűn és bonyodalom . . . tényleg csak az evidencia, a SROSROS-s egyebek „evidencia-egzisztencializmusa” stb.), de legalább arra használja (ez a Bori által akkor végképp íróvá avatott, a *Híd* által sok nehéz időn egy darabig még segített Tandori Dezső), arra éli lehetőségeit, hogy (mások untatására, elismerem) visszakanyarodjék egzisztencialista-koanos, mégis itteni, mégis a nyomorult körülmények közt leghívebb útnak a kanyarokon át is „léghűmagadhozakkormárafrancbaisésafrancbamin-dennel” elvét és gyakorlatát éli, járja (mondom, mind jobban vonszolódva, kelleltlenebbül).

Köszönöm, hogy ez a kanyar is meglett.

El valék kényeztetve rögtön az elején. Nemes Nagy Ágnes, Bori Imre, még sokan.

Keservesen írok meg (én, állítólag oly termékeny géppüfőlő) már ennyit is. Bármennyire szívből jön, észből etc. De mert az itteni (körülményeivel terhes) lét elviselésére a lét állati unalmát kellett megtanulnom madaraimtól és egyetlen-vágyú magamtól, küzdve vágom ki a magam pár oldalát is. De evidensen: köszönöm, Bori Imre, én nem is tudom, professzor jóakaróm, esszéista értőnk . . . nem, írótlársunk. Itteni emberkollégánk.

Az Isten éltesse (azzal mind, ami még erretájt lenni tud).

(1999. VII. 20.)

*A Farkasréti temetőben a Matica srpska megalakulásának
százötvenedik évfordulóján 1976-ban*